

POKRETI RUDARSKIH RADNIKA UGLJENOKOPA »MONTANIKA« NA MAJEVICI (1932—1941)

Položaj radničke klase Bosne i Hercegovine u periodu ekonomske krize od 1929. do 1934. godine bio je veoma težak zbog nastalih poremećaja u svjetskoj kapitalističkoj privredi, a s tim u vezi i u privredi Kraljevine Jugoslavije. Ti poremećaji počeli su se osjećati naročito od 1930. godine, kada su u zemlji počele sve više djelovati štetne posljedice ekonomske krize u zapadnoevropskim zemljama, sa kojima je Kraljevina Jugoslavija bila ekonomski vezana. Od tada dolazi do naglog opadanja industrijske i poljoprivredne proizvodnje, do zatvaranja velikog broja industrijskih preduzeća, a kao posljedica toga masovna besposlica, opadanje obima uvoza i izvoza, opadanje cijena ratarskih proizvoda¹⁾ i radničkih nadnica, a samim tim i znatno pogoršanje ekonomskog položaja radničke klase. Iako je, za razliku od naglog pada industrijske proizvodnje željeza, mangana, pirita, boksita i nekih drugih ruda, pad proizvodnje uglja bio znatno manji, zbog potreba u saobraćaju, industriji i privatnoj potrošnji, ipak su posljedice krize ostavile duboke tragove i u ovoj grani industrijske proizvodnje²⁾. Položaj rudarskih radnika znatno se pogoršao zbog pojava masovne besposlice, produženog radnog vremena i opadanja radničke nadnice. Prema podacima radničkog osiguranja, prosječna obezbijeđena nominalna radnička nadnica, u periodu trajanja privredne krize, kretala se ovako:

Godine	dinara
1930.	27,76
1931.	26,19
1932.	24,58
1933.	23,22
1934.	22,24
1935.	21,65 ³⁾

Ovi podaci nesumnjivo pokazuju stalno opadanje nominalne radničke nadnice za sve vrijeme trajanja ekonomske krize u Kraljevini Jugoslaviji. Međutim, stvarno stanje se još više pogoršalo zbog neprestanog povećanja cijena životnim namirnicama, a naročito od jeseni 1935. godine, kada je zbog podizanja cijena prehrambenim artiklima došlo do naglog pada realne radničke nadnice. O položaju rudarskih radnika, pisao je pod naslovom »Iz rudarskih revira«, organ CK KPJ »Proleter«:

»Položaj radnika je neizdrživ. Plaće rudara se kreću od 15 do najviše 35 dinara, tako da je nemoguće živeti. Mnogi izmučeni radnici dobivaju samo po 10 dinara nadnice. Pa i takve zlehude se radnicima redovno ne isplaćuju. Rudari moraju čekati na plaću 2 do 3 mjeseca, a kada je i dobiju, to u ruke ne dobiju skoro ništa, jer sve moraju dati za dugove u dućanu i kantini«⁴).

Upravo zbog takvog položaja rudarskih radnika došlo je i do izbijanja štrajka u ugljenokopu preduzeća »Montanika« na Majeveci⁵). Uprava ugljenokopa svojim neredovnim isplatama radničkih nadnica neprestano je izazivala nezadovoljstvo radnika, jer je većini zaposlenih u ugljenokopu to bio jedini izvor prihoda. Tako su, na primjer, radnici ovog ugljenokopa dobili platu za mjesec juli 1932. tek 8. oktobra te godine. Tom prilikom bilo im je obećano da će im plata za mjesec august biti isplaćena 15. oktobra 1932. godine, ali kada su radnici toga dana došli na posao, rečeno im je »da taj dan neće biti vršena isplata našto su radnici — kako je do sada utvrđeno, spontano u jedan glas povikali, da neće raditi dok im se ne isplati obećana plata«⁶).

U vrijeme izbijanja ovog štrajka majevičkih rudara portijska organizacija u Tuzli štampala je letak pod naslovom »Radnici! Rudari Majevice!« i rasturila ga na području ugljenokopa⁷). Tekst letka je glasio:

»Odbor crvenih sindikata u Tuzli pozdravlja vašu borbu, u kojoj ste pokazali proletersku odlučnost i solidarnost boreći se za vaš ljudski opstanak.

Rudari! Vi više nesmiijete trpiti skrštenih ruku to strahovito izrabljivanje i pljačku! Dosta su vaše krvi masisali Tomljenović, Ključenko, Danon i ostala banda nezasičnih pijavica. — U ovoj zemlji žile i kundaka radnička klasa robuje, jer su joj oduzeta sva ljudska prava i slobode. Ali danas, kada su sve radne mase radništva i seljaštva uvidile da je jedini spas u odlučnoj borbi protiv ugnjetača, i kada je država dospjela u potpuno bankrotstvo diktaturi Bijele Ruke odzvanja. Sa svih strana radništvo i siromašno seljaštvo stupa u borbu. Vaši drugovi rudari, iz Senjskog Rudnika, Resave, Ravne Reke, Kaknja itd. povelili su, isto kao i vi, borbu za bolji život, koja je istovremeno borba za slobodu, borba koja zariva nož u srce krvave diktature!

Istrajte u vašoj borbi! Vi nemate šta izgubiti, vi samo možete pobjediti! Da bi vaša borba što pre uspjela treba da učinite sledeće:

1. Nedažite se zavaravati raznim obećanjima, koja bi podlamala vašu borbenost i dala sopstvenicima potrebnog vremena da vas izigraju.

2. Stupite pomovno i smjesta u započeti štrajk radi vaših zahtjeva.

3. Osnujte štrajkaški odbor od desetak vaših najpoštenijih drugova, koji će bez posrednika pregovarati sa upravom i organizovati jedinstveno i disciplinovano vođenje štrajka.

4. Organizujte budne straže protiv štrajkolomaca. Nedažite se izazvati od strane uprave i žandarmerije koju će ova protivu vas poslati da vas zastraši i provokatorski hapsi, tuče itd.

Drugovi!

Odbor crvenih sindikata u Tuzli, proučivši vaš položaj predlaže vam da u štrajkovnoj borbi energično tražite sklapanje kolektivnog ugovora na duže vreme. Sledeći zahtjevi neka budu osnovica za taj ugovor:

1. Sedam-satni radni dan.
2. Povišenje nadnica.
3. Plaćanje po satu.
4. Isplata svake subote.
5. Ukidanje globa.
6. Ukidanje radnog minimuma, koga je uprava ustanovila u cilju pljačkanja nadnica.
7. Izgradnja zdravih radničkih stanova i prenoćišta.
8. Zavađanje higijenskih i sigurnosnih uslova rada u jami i na polju.
9. Cijene životnih namirnica u visini koja je na pijaci na veliko najniža uz kontrolu radnika.
10. Priznanje i nesmetanje nadzora od strane kontrolnog odbora radnika za podržavanje kolektivnog ugovora, koji će radnici izabravši povjerenike osnovati odmah po sklapanju ugovora.

Drugovi!

Vaša svakodnevna borba mora se voditi organizovano i solidarno sa radnicima iz drugih preduzeća, kao i sa besposlenim. Stupajte u Crvene sindikate! Organizujte na vašem preduzeću ilegalnu sindikalnu grupu, koja će stajati sa nama u najtješnijoj vezi i preko nas sa cjelokupnim, u ilegalnim Crvenim sindikatima organizovanim radništvom.

Samo organizovanom revolucionarnom borbom poboljšati ćemo naš položaj!

Živila klasna borba radnika! Živio štrajk! Živili revolucionarni Crveni sindikati Jugoslavije!

Tuzla, 17. oktobra 1932.

Odbor Rev. Crvenih sindikata⁽⁸⁾.

Čim se saznalo za rasturanje ovog letka, bilo je obaviješteno Sresko načelstvo u Tuzli, koje je poslalo svoje organe na Majevicu i »provedena je svestrana istraga kako bi se rasturači pohvatali i pisci pronašli⁽⁹⁾. Istovremeno su i organi Drinskog žandarmerijskog puka vodili istragu i o njenim rezultatima izvijestili su komandanta žandarmerije u Sarajevu, aktom pov. br. 525/32 od 31. oktobra 1932. godine, u kome se navodi:

»Na osnovu Komandantovog naređenja Pov. Ob. Br. 1440 od 14. maja 1930. godine izveštavam Komandanta, da je bila u toku meseca septembra i oktobra ove godine komunistička akcija ispoljena na teritoriji ovoga puka u rasturanju Komunističkih letaka među radništvom rudnika »Montanika« na Majevidi, Tuzlanska žandarmerijska četa.

Između 16. i 17. oktobra 1932. godine oko 24. časa rastureno je u rudniku »Montanika« na Majevidi, sreza Tuzlanskog 20 komada komu-

nističkih letaka naslovljenih radnicima rudnika Majevice koji nisu primili platu već oko 2 meseca, pa su stupili bili 15. ovoga meseca u štrajk.

17. oktobra tek. god. primili su nadnice te su rad nastavili.

Kao rasturači letaka uhapšeni su Tamović Zaim iz Gacka, srez isti, Mujačić Omer iz Donjeg Grančareva, sreza Trebinjskog, Pirić Saćir iz Župe, sreza Trebinjskog, svi banovine Zetske, Nikolić Jovan iz Požarnice, sreza Tuzlanskog, svi rudarski radnici kod »Montanike« na Majevidi, te zemljodjelac Mičić Jovo iz Majevice, sreza Tuzlanskog.

Letci su pisani rukom a vađeni su na šapirografu sa potpisom »Odbor Rev. Crvenih sindikata« sa datumom »Tuzla 17. oktobra 1932«.

Svi su ovi letci i rasturači pohapšeni te predati načelniku sreza Tuzlanskog. (Pov. J. B. Br. 1123 od 17. i 1137 od 20. oktobra 1932. oodine).

Nad licima sumnjivim komunizmu neprekidno se motri od strane svih jedinica ovog puka¹⁰).

Pojačani pritisak vlasti nad rudarskim radnicima ugljenokopa »Montanike« na Majevidi, hapšenja, suđenja i zatvaranja jednog broja učesnika u štrajku (od 15. do 17. oktobra 1932. godine), uzrok su njihove slabe aktivnosti u narednom periodu do 1937. godine. Ovoj neaktivnosti i pasivizaciji majevidičkih rudara svakako je doprinijelo i to, što na ugljenokopu nije postojala radnička organizacija, kao i činjenica da ni jedan od radnika nije bio uključen u jednu od postojećih legalnih ili ilegalnih sindikalnih radničkih organizacija, koja bi ih mogla povesti u organizovanu borbu protiv poslodavaca. Na takvo stanje, osim toga, u velikoj mjeri uticala je i provala partijske organizacije u Tuzli 21. decembra 1932. godine, kada je bilo uhapšeno preko 60 komunista i simpatizera KPJ¹¹). Ovom provalom bio je znatno usporen rad tuzlanske partijske organizacije na terenu, jer je većina njenih najuglednijih članova, poslije suđenja na osnovu Zakona o zaštiti javne bezbjednosti i poretka u državi, bilo osuđeno na višegodišnju robiju¹²). Međutim, kada je tokom 1936. godine čitavu zemlju zahvatio val masovnih tarifnih i štrajkaških pokreta, prouzrokovanih teškim ekonomskim stanjem radničke klase, i među rudarskim radnicima »Montanike« na Majevidi počelo se sve češće ispoljavati nezadovoljstvo, koje će ubrzo rezultirati štrajkaškim pokretima u periodu 1938. — 1941. godine.

Štrajkovi i tarifni pokreti, koje je radnička klasa Bosne i Hercegovine vodila tokom 1936. godine, imali su za neposrednu posljedicu zaustavljanje pada radničke nadnice¹³). Međutim, poboljšanja u pogledu radničkih nadnica bila su, ipak, relativna, jer je došlo samo do izvjesnog povećanja nominalne nadnice, dok je realna nadnica bila u opadanju uslijed porasta skupoće izazvane privrednom krizom krajem 1936. i početkom 1937. godine. Vlada i poslodavci, istovremeno, nastoje dokazati, da su ovi pokreti radničke klase plod komunističke propagande i nastoje ih prikazati »kao čisto političke demonstracije sa prevratničkim ciljevima«¹⁴). Tako je, na primjer, »Za-

natlija«, službeni organ Zemaljskog saveza zanatlijskih udruženja u Beogradu, da bi objasnio ovu masovnu pojavu radničkih štrajkova, pisao:

»Poznato je da se kod nas, kao i u drugim zemljama, vodi podzemna akcija komunista. Preko svojih tajnih organizacija komunisti neumorno rade na širenju svojih prevratničkih ideja, na razaranju današnjeg društvenog uređenja, na uništenju svega što je danas sveto i uzvišeno. Za tu i takvu akciju, za postizanje takvih ciljeva, komunistima dobro dolazi svaka akcija, svaki sukob, svaki poremećaj normalnih odnosa... Zato komunisti i nagovaraju radnike, da stupe u štrajk. Ako to i nije slučaj, onda u svakom slučaju oni uspevaju, kad jednom dođe do objave štrajka, da vodstvo uzmu u svoje ruke i da ga iskoriste u svoje rušilačke ciljeve«¹⁵).

Međutim, i na samoj zemaljskoj konferenciji industrijalaca na Bledu 2. augusta 1936. godine mnogi učesnici su, i pored nastojanja da prikažu radničke štrajkove kao djelo »razornog« djelovanja komunisti i stranih agenata, morali priznati da su oni proizvod i teškog ekonomskog stanja radnika¹⁶). Da bi spriječili štrajkačke pokrete radnika, poslodavci su tokom 1936. godine počeli sa formiranjem tzv. konferencija industrijskih komora, dokazujući štetnost radničkih štrajkova po nacionalnu privredu. Oni su, pored toga, zahtijevali da se zakonskim putem omogući rad štrajkbrehera i pokušali su uticati na zvanične organe vlasti i vladu, da i oni sa svoje strane povedu borbu protiv radničkih štrajkova¹⁷). Tako je, 13. februara 1937. godine, vlada Milana Stojadinovića donijela »Uredbu o minimalnim radničkim nadnicama«, da bi onemogućila borbu radnika za povišenje nadnica, jer je ona sada bila određena zakonom. Osim toga, prema ovoj Uredbi, radnici su mogli štrajkovati samo onda, kada prethodna arbitraža ne bi dovela do sporazuma između radnika i poslodavaca. Prema njoj, minimalna radnička nadnica iznosila je 2 dinara po satu, odnosno 16—18 dinara za 8 i 9 sati radnog vremena, a najveći iznos minimalne nadnice iznosio je 24 dinara. Odredbe Uredbe su, istovremeno, izričito zabranjivale radničke štrajkove u velikim državnim, banovinskim i gradskim preduzećima¹⁸).

Ali, i pored toga, u toku 1938. godine rudarski radnici ugljenokopa »Montanike« na Majevidi vodili su tri štrajka, uglavnom zbog neisplaćenih nadnica. Prva obustava rada bila je 8. februara 1938. godine, kada je oko 900 radnika odbilo da radi, jer im nisu bile isplaćene nadnice za decembar 1937. i januar 1938. godine¹⁹). U izvještaju Sreskog načelstva u Tuzli, pov. br. 211/38 od 11. februara 1938. godine, Kraljevskoj banskoj upravi Drinske banovine u Sarajevu se navodi:

»8. februara o. g. u 7 časova ujutro oko 900 radnika-rudara prekinuli su daljnji rad na svim postrojenjima, rudarskim oknima i ostalim gradilištima u preduzeću Montanika d. d. u Majevidi ovog sreza.

Razlog prekida posla je taj što firma vrši neuredno isplate radnika.

Odmah po dobivenom obavještenju potpisati sa činovnikom ovog načelstva Simotjukom Vladimirom i komandirovom tuzlanske žandarmerijske čete izašao je na lice mjesta te stupio sa radnicima u kon-

takt. Posle izvesnog pregovaranja uspelo je da se radnici istog dana u 3 časa po podne povrate na posao s tim da ostanu na istom do rešenja njihovog spora sa poslodavcem.

Obavešteno je o prednjem Rudarsko poglavarstvo u Sarajevu koje je za dan 13. ovog meseca odredilo raspravu u sreskom načelstvu u cilju vođenja pregovora između pretstavnika radnika i pretstavnika Montanike d. d.

Prilikom prekida posla red i mir nije narušen. Radnici su se držali korektno, pa je pojačanje koje je upućeno žandarmerijskoj stanici u Loparama bilo gotovo nepotrebno.

O toku i razvoju pregovora kao i daljnjem držanju radnika naslov će biti obavešten blagovremeno²⁰).

Prema izvještaju Sreskog načelstva u Tuzli, pov. br. 246/38 od 14. februara 1938. godine, Kraljevskoj banskoj upravi Drinske banovine u Sarajevu, »13. ovog meseca u ovom načelstvu vođeni su pregovori između predstavnika preduzeća Montanika d. d. Dr Tomislava Tomljenovića i predstavnika radnika uposlenih u rudniku Majejica vlasništvo pomenutog preduzeća²¹) Tom prilikom postignut je sporazum da se pregovori po zahtjevima radnika nastave direktno između preduzeća i predstavnika radnika u Zagrebu, s tim da preduzeće plati prevozne troškove i dnevnice radničkim delegatima²²). O daljnjem toku pregovora i postignutim rezultatima između rudarskih radnika ugljenokopa na Majejici i njihovih poslodavaca, Sresko načelstvo u Tuzli je u svom izvještaju, pov. br. 323/38 od 1. marta 1938. godine, Kraljevskoj banskoj upravi Drinske banovine u Sarajevu, pored ostalog, pisalo:

»Vođenim pregovorima između radnika uposlenih u rudniku »Montanike« d. d. u Zagrebu kao i u Siminom Hanu uspelo je radnicima sklopiti dana 28. februara o. g. kolektivni ugovor sa pomenutim preduzećem, kojim su radnici mnogo poboljšali svoj inače težak položaj.

Kolektivnim ugovorom regulisano je pitanje radnog vremena, uslovi rada, visina nadnica kao i način vršenja isplata²³).

Međutim, ubrzo se pokazalo da poslodavci nisu vodili mnogo računa o preuzetim obavezama u pogledu redovne isplate radničkih nadnica, pa je ubrzo, krajem maja 1938. godine, došlo do ponovne obustave rada jednog dijela rudarskih radnika na Majejici. O tome je Sresko načelstvo u Tuzli, pod pov. br. 777/38 od 30. maja 1938. godine, izvjestilo Kraljevsku bansku upravu Drinske banovine u Sarajevu, slijedeće:

»28. maja o. g. trebalo je preduzeće Montanika d. d. da izvrši isplatu radnicima uposlenim u rudniku.

Kako novac za isplatu nije stigao, navodno usljed prekida saobraćaja to je preduzeće odložilo isplatu za dan 31. maja o. g.

Radi odlaganja isplate radništvo njih oko 300 prekinulo je rad u nameri da pokrene štrajk. Prekid posla desio se je pomenutog dana u 15 časova kada se je vršila smena radnika.

Kako je radnicima obećana isplata za 31. maja to je većina radnika ipak privoljena od strane preduzeća da se vrati na posao te je posao ponovo posle 8 časova počeo.

Odmah su izašli na lice mesta organi javne bezbednosti koji su delovali na radnike da prilikom ovog protesta ne prave neredе što su radnici i poslušali te su se do ponovnog povraćanja na posao delimično razišli kućama a delimično u barake — radničke stanove u preduzeću«²⁴).

O nezadovoljstvu rudarskih radnika u ugljenokopu na Majevici, kao i o toku događaja prilikom obustave rada 900 rudarskih radnika, 28. maja 1938. godine, Kraljevsku bansku upravu Drinske banovine u Sarajevu obavijestio je i komandant Drinskog žandarmerijskog pu-ka²⁵). Iz izvještaja je sasvim evidentno sa koliko su pažnje žandarmerijske vlasti u Loparama pratile događaje na svom području i istovremeno obavještavale svoje pretpostavljene u Sarajevu i Sresko načelstvo u Tuzli. Tako je žandarmerijska stanica u Loparama, telegramom br. 1679 od 23. jula 1938. godine, obavijestila Sresko načelstvo u Tuzli o održavanju skupštine Hrvatskog radničkog saveza zaposlenih radnika kod rudarskog preduzeća »Montanika« na Majevici, radi biranja novog predsjednika podružnice. Međutim, tom prilikom, zbog ponovnog odgađanja isplate radničkih nadnica oko 450 radnika postavilo je preduzeću uslove da će 25. jula od 7 časova stupiti u štrajk ako im isplata do tog vremena ne bude izvršena²⁶). Uprava ugljenokopa i organi vlasti u Loparama i Tuzli nastojali su pregovorima spriječiti izbijanje štrajka, ali sva njihova nastojanja, zbog insistiranja radnika na ispunjenje postavljenih uslova, ostala su bez uspjeha. Radnici su stupili u štrajk 25. jula 1938. godine, tako da je skoro sav posao bio obustavljen. Radio je samo manji broj radnika, ali je postojala opasnost da štrajk ubrzo obuhvati i sve ostale zaposlene radnike²⁷).

Odmah po izbijanju štrajka preduzeće je obustavilo izdavanje životnih namirnica iz konzuma (prodavnice preduzeća), da bi na taj način prisililo radnike da se vrate na posao. Intervencija predstavnika Sreskog načelstva u Tuzli da se ova obustava preduzeća odmah ukine, kako bi se radnici mogli snabdjeti životnim namirnicama, ostala je bez uspjeha, pa su radnici odlučili da odu u Tuzlu i traže zaštitu od vlasti. O ovome je, telegramom od 26. jula 1938. godine, Sresko načelstvo u Tuzli obavijestilo Kraljevsku bansku upravu Drinske banovine u Sarajevu, u kome se kaže:

»Firma Montanika d. d. obustavila je povodom štrajka izdavanje namirnica iz konzuma ma već otvoreni kredit radnicima te su ovi ostali bez hrane. Pokušano je da se ovaj kredit ne obustavi, ali je firma odlučno odbila«²⁸).

Već sutradan, 27. jula 1938. godine, Vukašin Vuković, pristav Sreskog načelstva u Tuzli, i kapetan Jezdimir Dangić, komandir tuzlanske žandarmerijske čete, došli su u ugljenokop nastojeći da odvrate radnike od njihovog dolaska u Tuzlu u većem broju, bojeći se da to ne izazove pokrete i među ostalim rudarskim radnicima na području tuzlanskog rudarskog bazena. Postignut je sporozum da jedna radnička delegacija 28. jula 1938. godine dođe u Sresko načelstvo u Tuzli i da zajedno sa predstavnicima uprave ugljenokopa započne pregovore. Prilikom ovih pregovora postignuta je saglasnost da preduzeće ukine obustavu izdavanja životnih namirnica iz konzuma; oba-

vezalo se da će radnicima isplatiti zarađene nadnice na dan 30. jula 1938. godine, držeći se odredaba kolektivnog ugovora. S druge strane, radnici su se obavezali da će nastaviti rad, ali, ipak, osim manjeg broja radnika, većina ih je i dalje ostala da štrajkuje²⁹). Izvještavajući Komandu Drinskog žandarmerijskog puka u Sarajevu, pod pov. br. 615 od 28. jula 1938. godine, komandir tuzlanske žandarmerijske čete, govoreći o stalnim nemirima u ugljenokopu na Majevidi, pored ostalog, navodi:

»Štrajkovi u ovom rudniku su vrlo česti, većinom krivicom same firme koja ne isplaćuje nadnice na vreme, radi čega su rudari prisiljeni da u Konzumu uzimaju namirnice koje su im, često puta, i nepotrebne i da ih preprodavaju seoskim trgovcima po mnogo nižoj ceni, samo da bi došli do novaca da mogu nabaviti ono što u konzumu (prodavnici) nema i novcem isplatiti druge svoje obaveze. Pored toga cene u konzumu srazmerno su veće nego u drugim dućanima. Nadalje higijenski uslovi pod kojima radnici žive očajni su i radnici se dave u smradu, nečistoći i gamadi, a i sa načinom rada, ruženjem i u ležećem stavu, jer propisnih okana i galerija u rudokopu nema, iscrpljuje im snagu i ruši zdravlje do maksimuma. Preduzeće je stalno aktivno u pogledu prodaje uglja, jer ma koliko radnika da radi i ma koliko uglja da se izvadi iz zemlje uvek se sav ugalj odmah i prodaje po dobroj ceni. Radi toga se svako i pita kuda onda novac ide za prodati ugalj«³⁰).

Radnici su štrajkovali sve do 31. jula 1938. godine kada su im bile isplaćene nadnice, tako da su 1. avgusta 1938. godine svi radnici stupili na posao. U toku sedmodnevnog štrajka radnici su uspjeli ostvariti svoje zahtjeve, a pored toga uprava ugljenokopa morala se obavezati »da će se isto u buduće tačno pridržavati u svakom pogledu kolektivnog ugovora koji među njima postoji«³¹). Iako se za vrijeme trajanja štrajka nisu desili nikakvi incidenti, područna žandarmerijska stanica u Loparama bila je pojačana sa još 6 žandarma iz susjednih stanica, a kontrola nad radništvom i sumnjivim licima vodila se i dalje, još dugo nakon završetka štrajka³²).

Krajem 1939. godine ponovo se počelo osjećati nezadovoljstvo među rudarskim radnicima ugljenokopa na Majevidi zbog neisplaćenih zarađenih radničkih nadnica. Većina zaposlenih radnika u ugljenokopu zatražila je od svojih poslodavaca, da im se odmah isplate zarađene nadnice, jer će u protivnom biti prisiljeni da stupe u štrajk. Uprava ugljenokopa nastojala je, kao i u ranijim slučajevima nezadovoljstva radnika, da ih raznim obećanjima privoli da nastave posao, ali kada se ona nisu ostvarila, 21. oktobra 1939. godine preko 550 radnika-rudara stupilo je u štrajk³³). U članku pod naslovom »Obustava rada u rudniku »Montanika« d. d. u Majevidi kod Tuzle«, sarajevski »Jugoslavenski list« je tim povodom pisao:

»Prije tri dana izbio je štrajk u rudničkom preduzeću »Montanika« d. d. na Majevidi kod Tuzle. Preko 550 radnika — rudara napustili su posao. Radništvo je obustavilo rad iz razloga što firma nije izvršila isplate zarađenih nadnica unazad 3 mjeseca, dok prema postojećem ugovoru, koji je sklopljen između »Montanike« i njenog radništva, odnosno tamošnje organizacije Hrvatskog radničkog saveza,

postoji obaveza da firma ima redovno isplaćivati sve zaradene nadnice. Čim je rad obustavljen radništvo je zaključilo i zatražilo od svojih povjerenika da stave »Montanici« do znanja da neće pristupiti radu sve dotle dok preduzeće ne izvrši isplate zaradenih nadnica, kako to određuje postojeći ugovor. Više od 50 posto radnika koji štrajkuju, otpada na radnike-seljake iz okolnih sela. Ostatak štrajkaša sačinjavaju radnici koji su doselili na Majevicu iz banovine Hrvatske. Cjelokupno radništvo mirno čeka isplatu, te još ni do danas nije pristupilo na posao, a firma je izjavila da će najdalje do 28. ovog mjeseca regulisati sve radničke isplate i zaostatke. Da je radnicima u »Montanici« zaista teško, to je već dobro poznata stvar, jer je dobar dio rudara koji su jedino upućeni na ovo malo jadne zarade bez ikakvih drugih sredstava za život. Baš iz tih razloga trebalo bi što hitnije poraditi na tome da dođe do obustave ovog štrajka, koji je svakako vrlo štetan kako za poslodavca tako i za njegovog posloprimca³⁴).

Neposredno po izbijanju štrajka predstavnici rudara, a često i veće grupe rudara, dolazili su u Tuzlu, da kod povjereništva Radničke komore, Sreskog načelstva i Direkcije rudnika, traže intervenciju, ali svi ti njihovi pokušaji nisu dali pozitivnih rezultata. Uprava ugljenokopa i poslodavci su neprestano tvrdili da nemaju sredstava za isplatu radničkih nadnica i ostali su pri ranijim obećanjima, da će radnicima biti isplaćene zarade, ako nastave rad, što su radnici odbili³⁵).

U toku trajanja štrajka rudarski radnici došli su u veoma težak položaj, jer je najvećem broju radnika rad u ugljenokopu bio jedini izvor prihoda³⁶). Zbog toga je većina radnika zajedno sa svojim porodicama bila osuđena na gladovanje, »jer mjesni trgovci odnosno konzumi ne daju radnicima više veresije«³⁷). Ako se tome doda i činjenica da je na ovom području bio veoma slabo razvijen organizovan rad sindikalnih organizacija i da radničke organizacije iz Tuzle nisu mnogo posvećivale pažnju ovom području, onda je sasvim evidentno u kakvom su se položaju našli rudarski radnici prilikom stupanja i provođenja ovog štrajka. O tome rječito govori i članak u »Glasu sindikalno organizovanih radnika« pod naslovom »Štrajk rudara na Majevisci«:

»Klasni sindikati nisu stigli da se tamo osnuju zbog niza teškoća, a i radi toga, što sam Savez rudara za Bosnu i Hercegovinu odnosno njegovo rukovodstvo nije nikada pokazalo volje, da bi se potrudilo za osnivanje svoje podružnice na Majevisci.

Podružnicu je osnovao HRS i radnici su pristupili u HRS, tražeći svoja prava, u čemu su djelomično i uspjeli. Ali je poduzeće vještije«³⁸).

Na sjednici Mjesnog međustrukovnog odbora URS-a u Tuzli, 20. novembra 1939. godine, predsjednik Odbora Jozo Jurić³⁹) podnio je izvještaj o naglom porastu cijena životnih potreba. Nakon toga donesen je zaključak »da se zatraži od Oblasnog odbora URS-a u Sarajevu da čim prije pristupi organizovanju zborova protiv skupoće, a za povišenje nadnica srazmjerno poskupljenju životnih potreba⁴⁰). Na sastanku Odbora je, također, naglašeno, »da radnici Tuzle i okolice očekuju aktivnu i hitnu akciju po ovom pitanju, jer se svakim danom dovode u teži položaj«⁴¹).

Krajem 1939. godine dolazi do naglog povećanja cijena životnim namirnicama, a time i do opadanja realne radničke nadnice. Tada su se u Bosni i Hercegovini cijene životnih namirnica kretale ovako⁴²⁾:

Artikli	po jednom kilogramu dinara	
	august 1939.	april 1940.
brašno	2,40	3,75
crni kruh	2,94	4,—
makaroni	7,—	8,50
krompir	1,—	3,—
riža	7,—	12,—
grah	3,25	8,—
mast	16,—	20,—
ovčje meso	6,—	12,—
govede meso	8,—	14,—

Uporedo sa naglim povišenjem cijena osnovnim životnim namirnicama, poslodavci neprestano čine pokušaje da sklapanjem pojedinačnih radnih ugovora sa radnicima snize visinu nadnice ispod one koja je bila utvrđena »Uredbom o utvrđivanju minimalnih nadnica«, tako da je i sama Kraljevska banska uprava Drinske banovine morala intervenisati kod poslodavaca. Na osnovu njene Naredbe, br. 4970 od 6. februara 1940. godine, Okružni ured za osiguranje radnika u Tuzli, izdao je »Upozorenje poslodavcima« u kome se, pored ostalog, zahtijeva da nekvalifikovani radnici u industriji, a time i u rudarstvu kao jednoj od njenih grana, stariji od 18 godina ne mogu imati manje od 2,60 dinara na sat, nekvalifikovani radnici mlađi od 18 godina manje od 2 dinara na sat, dok zarada kvalifikovanih radnika nije mogla biti manja od one za nekvalifikovane radnike. Radno vrijeme, prema ovom Upozorenju, moralo se kretati u okvirima koji su bili propisani i dozvoljeni za svako pojedino preduzeće⁴³⁾.

Međutim, i pored svih akata koje su u to vrijeme izdavale vlasti, poslodavci se najčešće nisu držali njihovih odredaba, tako da je veoma često dolazilo do izbivanja tarifnih pokreta i štrajkova. U nastojanjima da onemogući i spriječi širenje radničkih štrajkova, Ministarstvo unutrašnjih poslova Kraljevine Jugoslavije nastojalo je najveći broj štrajkova proglasiti ilegalnim i tako ih staviti van zakona. Na taj način ono je željelo svojim organima na terenu pribaviti zakonsku podlogu za proganjanje organizatora i učesnika u tarifnim pokretima i štrajkovima. Istovremeno se Ministarstvo obilno koristilo odredbama »Uredbe o utvrđivanju minimalnih nadnica«, koje su određivale da se putem pomirenja i arbitraže onemogućuje radnički štrajkovi. Zbog toga je u svojim uputstvima vlastima na terenu ovo Ministarstvo neprestano zahtijevalo da se striktno pridržavaju ove Uredbe, »da šefovi nadležnih mjesnih vlasti blagovremeno, brzo i lično i neposredno intervenišu u pojedinim radničko-poslodavačkim sporovima i da osobno uplivišu na sukobljene strane u pravcu izbjegavanja povrede pozitivnih zakonskih propisa koji regulišu način i postupak likvidiranja njihovih sporova«⁴⁴⁾. Ovoga su se striktno pridržavale područne vlasti u zemlji, a shodno tome i na području Sreskog na-

čelstva Tuzle. Tako su, prilikom izbijanja štrajka u ugljenokopu na Majeveci, 15. februara 1941. godine, područni organi vlasti odmah stupili u akciju da bi spriječili pokret radnika, ali u tome nisu imali uspjeha. Uzrok izbijanja štrajka bio je »pomanjkanje životnih namirnica uslijed neisplate nadnica«⁴⁵). Tim povodom je, komandir žandarmerijske stanice Lopare, aktom pov. br. 168 od 16. februara 1941. godine, dostavio Drinskom žandarmerijskom puku u Sarajevu slijedeći izvještaj:

»15. februara 1941. godine u 7 časova stupilo je u štrajk oko 700 radnika zaposlenih u rudniku »Montanika« u Majeveci, sreza Tuzlanskog.

Vođenim izviđanjima utvrđeno je, da je do ovoga štrajka došlo usled toga što je preduzeće objavilo radnicima, da 15. ovog meseca neće vršiti isplatu radnika zato što nema novaca i što je u magacinu nestalo životnih namirnica, pa su radnici tražili da im se isplate zarađene nadnice, kako bi mogli nabaviti životne namirnice. Pošto preduzeće nije imalo novaca da izvrši isplatu, to su radnici stupili u štrajk.

Istog dana održali su govor radnicima Preka Aleksandar, predstavnik HRS i direktor hrvatske banke u Tuzli i Čubela Mato, radnički delegat također iz Tuzle, pozivajući ih da stupe na posao, a da će oni postarati se za njihova prava. Govornik Čubela je u svom govoru, pored ostalog kritikovao postupak osoblja i činovništva rudnika prema radnicima, da rudnik nema za radnike nikakvih udobnosti, da o njima niko ne vodi računa i da se oni mnogo pate.

Na lice mesta izašao je izaslanik sreskog načelstva iz Tuzle radi vođenja pregovora i izviđanja.

Glavni inicijator ovog štrajka je Nikolić Boško, radnički povjerenik JRS iz Majevice.

Radnici su organizovani u HRS i JRS a ima i pristalica raspuštenog URS-a.

Incidenata nije bilo do sada.

Potrebne mere preduzete su.

Radnici će nastaviti posao čim prime platu«⁴⁶).

Pošto su radnici ostali pri svojim zahtjevima, da neće raditi sve dok im se ne isplate nadnice, zaprijetila je opasnost od proširenja štrajka i na sve ostale zaposlene u ugljenokopu i na području tuzlanskog rudarskog bazena⁴⁷), pa su predstavnici Sreskog načelstva u Tuzli zatražili od uprave ugljenokopa da ubrza isplatu. Poslije petodnevno štrajka, u toku kojega su neprestano vođeni pregovori, izvršena je isplata nadnica radnicima i oni su se poslije toga vratili na posao⁴⁸). O završetku ovog štrajka, komandir žandarmerijske stanice Lopare, aktom pov. br. 189 od 21. februara 1941. godine, izvjestio je Drinski žandarmerijski puk u Sarajevu slijedeće:

»20. februara 1941. godine, u 23 časova, radnici rudnika »Montanika« u Majeveci, sreza Tuzlanskog, prestali su sa štrajkom i vratili se na posao, pošto su tog dana primili platu i izvršena je nabavka izvjesne količine životnih potreba.

*Za vreme štrajka incidentata nije bilo*⁴⁹⁾.

To je ujedno bio i posljednji štrajkaški pokret rudarskih radnika ugljenokopa »Montanike« na Majeveci, pred presudne i sudbonosne događaje za sve naše narode, koji su uslijedili poslije napada i okupacije naše zemlje od strane fašističkih agresora Njemačke, Italije i njihovih satelita.

NAPOMENE:

1. Prema izvještaju uprave Ujedinjenog radničkog sindikalnog saveza Jugoslavije podnesenom na drugom redovnom kongresu 27—28. septembra 1931. godine u Zagrebu, cijene pšenice i kukuruza po jednom kilogramu kretale su se ovako:

januar	Godina	pšenica	kukuruz
	1929.	2,37—2,40 din.	1,53 din.
septembar	1929.	1,90	1,53
decembar	1929.	1,87	1,18
januar	1930.	1,94	0,97
maj	1930.	1,74	0,95
juni	1930.	1,40	—
august	1930.	1,80	1,25—1,35
august	1931.	1,75	0,95

(Položaj radnika i sindikalni pokret u Jugoslaviji 1928—30. g., Beograd 1931, str. 7).

2. CEDOMIR ĐURĐEVIĆ, Položaj i akcija radničke klase Jugoslavije u periodu pred II svetski rat, Beograd 1951, str. 9.
3. BOGDAN KREKIĆ, Radnička radnica kao privredni, socijalni i kulturni faktor, Beograd 1934, str. 8, Radnički štrajkovi 1936, Beograd s. a., str. 17.
4. »Proleter«, br. 27 od oktobra 1932. godine.
5. Prvi istražni rudarski radovi na Majeveci započeti su 1892. godine, ali su nakon nekoliko godina bili obustavljeni zbog male debljine slojeva uglja. naslage ugljena sadržavale su oko 30 slojeva, čija je debljina varirala između 30 i 80 cm, od kojih je samo 9 slojeva u otvorenim rovovima posjedovalo debljinu, koja je uz stanovite uslove omogućavala rentabilnu eksploataciju uglja.

Poslije stvaranja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca bili su ponovno provedeni istražni radovi u zarušenim rovovima i 1921. godine otvoren je ugljenokop. Međutim, intenzivniji radovi u ugljenokopu započeti su 1922. godine, kada se ugaj počeo vaditi za kovačke potrebe Brčkog, Bijeljine i okolice. Ognjivna snaga ovog uglja dostizala je do 6.500 kalorija, ali visok sadržaj gorivog sumpora onemogućavao je njegovu upotrebu u metalurgiji. Godišnja proizvodnja varirala je između 2.000 i 6.000 tona ugljena. Zbog skupoć prevoza (ugljenokop Majevecica leži 14 km sjeverno od Simin-Hana na cesti Tuzla — Brčko) kolima do najbliže željezničke stanice u Simin-Hanu rad je bio obustavljen, jer nije bio rentabilan, a ugljenokop je dat od 1. aprila 1926. godine u zakup društvu »Majevecica d. d.« iz Zagreba, koje je uspjelo da omogući bolje plasiranje uglja i održi proizvodnju na visini od 30 do 50 tona dnevno.

Većinu rudarskih radnika u ugljenokopu sačinjavali su stanovnici okolnih sela i zaselaka: Konjuhovića, Labucke, Lipovice, Lopara, Mačkovca, Kozjaka, Cviljevine, Kolimera Kovačice, Gornje Tuzle i drugih dok ih je bilo i iz drugih krajeva Bosne i Hercegovine. Broj rudarskih radnika ugljenokopa »Montanika« na Majeveci kretao se od 170, koliko ih je bilo zaposleno 1927, do preko 900 zaposlenih u 1938. godini. U neposrednoj blizini ugljenokopa bila je u početku izgrađena samo jedna zgrada za stanovanje radnika i uposlenog osoblja. Pored toga, izgrađena je i mala radionica za popravke rudarskog alata, a ugljenokop je spojen telefonskom linijom sa Loparama.

- (Opis državnih rudarskih preduzeća, Sarajevo 1926, str. 7; Spomen knjiga 1918—1928, Deset godina Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, Beograd 1928 str. 70 i 78; Ing. Dragutin Tibold, Bosna i Hercegovina kao privredno područje, Rudarstvo, Sarajevo 1938, str. 285; Izvještaj o privrednim prilikama i radu Komore u godini 1927, Trgovačka i obrtnička komora za Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo 1928, str. 35; ARHIV SRBiH, BU, pov. DZ, br. 2228/1938.
6. ARHIV SRBiH, BU, pov. DZ, br. 3333/1932. — Izvještaj Sreskog načelstva u Tuzli, pov. br. 1150/32 od 18 oktobra 1932. godine, Kraljevskoj bancnoj upravi Drinske banovine u Sarajevu.
 7. O ovoj akciji partijske organizacije u Tuzli Pašaga Mandžić u svojim sjećanjima navodi:
 »U to vrijeme uzeli smo aktivnog učešća u štrajku rudara kamenog uglja na Majevidi. Pored ostalog, tada smo kod kuće Leonarda Bankera otšampali letke i po noći ih odnijeli na Majevidu, rasturili ih i vratili se u Tuzlu.«
 (Pašaga Mandžić, Obnavljanje i aktivnost partijske organizacije u Tuzli Cetrideset godina, — Zbornik sjećanja aktivista jugoslovenskog radničkog pokreta 1929—1935, Beograd, 1960, knj. 2, str. 98).
 8. ARHIV SRBiH, BU, pov. DZ, br. 3333/1932.
 9. ARHIV SRBiH, BU, pov. DZ, br. 3333/1932 — Izvještaj Sreskog načelstva u Tuzli pov. br. 1303 od 19. novembra 1932. godine, Kraljevskoj bancnoj upravi Drinske banovine u Sarajevu.
 10. ARHIV SRBiH, BU, pov. DZ, br. 3333/1932.
 11. PAŠAGA MANDŽIĆ, Obnavljanje i aktivnost partijske organizacije u Tuzli. . ., str. 99.
 12. Pred sudom za zaštitu države u Beogradu tada je bilo izvedeno i osuđeno devet komunista: Ivan Marković osuđen je na 8 godina, Milan Gavrić na 6, Leonard Banker na 5, Pašaga Mandžić na 5, Albin Lebeničnik na 4, Tomas Lebeničnik na 3, Haim Pinto na godinu i po, Huso i Emin Peačić na po 1 godinu.
 (Pašaga Mandžić, Obnavljanje i aktivnost partijske organizacije u Tuzli. . ., str. 99).
 13. U periodu neposredno pred drugi svjetski rat prosječna minimalna radnička nadnica kretala se ovako:

Godine	dinara
1936.	21,66
1937.	22,71
1938.	23,64
1939.	24,27
1940.	27,25

(Dr Sergije Dimitrijević, Privredni razvitak Jugoslavije od 1918—1941 godine Beograd 1962, str. 152 i 171).

14. BOGDAN KREKIĆ, Radnički štrajkovi 1936. . ., str. 7.
15. »Zanatlija«, Beograd, br. 34 od 1936. godine.
16. BOGDAN KREKIĆ, Radnički štrajkovi 1936. . ., str. 9—14.
17. BOGDAN KREKIĆ, Radnički štrajkovi 1936. . ., str. 34—52; ČEDOMIR ĐURĐEVIĆ, Položaj i akcije radničke klase. . ., str. 52—54.
18. Uredba o utvrđivanju minimalnih nadnica, zaključivanju kolektivnih ugovora pomirenju i arbitraži, Beograd 1937, str. 3—5 (član 1), 11—14 (član 5) i 22—27 (članovi od 15 do 20); »Službene novine«, Beograd, br. 33 od 1937. godine.
19. ARHIV SRBiH, BU, pov. DZ, br. 803/1938 — Izvještaj Drinskog žandarmerijskog puka u Sarajevu. J. B. br. 471 od 14. februara 1938. godine, Kraljevskoj bancnoj upravi Drinske banovine u Sarajevu.
20. ARHIV SRBiH, BU, pov. DZ, br. 803/1938.
21. Isto.
22. Isto.
23. Isto.
24. ARHIV SRBiH, BU, pov. DZ, br. 2228/1938.
25. ARHIV SRBiH, BU, pov. DZ, br. 2228/1938 — Izvještaj Drinskog žandar-

- merijskog puka u Sarajevu, J. B. br. 1684 od 7. juna 1938. godine, Kraljevskoj banskoj upravi Drinske banovine u Sarajevu.
26. ARHIV SRBiH, BU, pov. DZ, br. 3104/1938 — Izvještaj Sreskog načelstva u Tuzli, br. 17069/38 od 23. jula 1938. godine, Kraljevskoj banskoj upravi Drinske banovine u Sarajevu.
 27. ARHIV SRBiH, BU, pov. DZ, br. 3104/1938 — Izvještaj Sreskog načelstva u Tuzli, br. 17522/38 od 29. jula 1938. godine, Kraljevskoj banskoj upravi Drinske banovine u Sarajevu.
 28. ARHIV SRBiH, BU, pov. DZ, br. 3104/1938.
 29. ARHIV SRBiH, BU, pov. DZ, br. 3104/1938 — Izvještaj Sreskog načelstva u Tuzli, br. 17522/38 od 29. jula 1938. godine, Kraljevskoj banskoj upravi Drinske banovine u Sarajevu.
 30. ARHIV SRBiH, BU, pov. DZ, br. 3104/1938.
 31. ARHIV SRBiH, BU, pov. DZ, br. 3104/1938 — Izvještaj Sreskog načelstva u Tuzli, br. 17919/38 od 3. augusta 1938. godine, Kraljevskoj banskoj upravi Drinske banovine u Sarajevu.
 32. Isto.
 33. ARHIV SRBiH, BU, pov. DZ, br. 5911/1940.
 34. »Jugoslavenski list«, Sarajevo, br. 254 od 1939. godine.
 35. »Jugoslavenski list«, Sarajevo, br. 279 od 1939. godine; »Glas sindikalno organizovanih radnika«, Zagreb, br. 31 od 1939. godine.
 36. U ugljenokopu na Majeveci koncem 1939. godine od ukupnog broja uposlenih radnika bilo je 667 osiguranih članova i 2.258 osiguranih članova porodice.
(Godišnji izvještaj Glavne bratinske blagajne u Sarajevu za 1939. god. Sarajevo 1940, str. 6).
 37. »Glas sindikalno organizovanih radnika«, Zagreb, br. 31 od 1939. godine.
 38. Isto.
 39. Jozo Jurić, socijaldemokratski funkcioner, predsjednik Mjesnog međustrukovnog odbora URS-a u Tuzli i Kreki i povjerenik Radničke komore.
 40. »Jugoslavenski list«, Sarajevo, br. 270 od 1939. godine.
 41. Isto.
 42. »Sarajevski grafičar«, Sarajevo br. 1 od 1940. godine.
 43. Arhiv Muzeja revolucije BiH, Sarajevo, br. reg. 41472/61; »Narodno jedinstvo«, Sarajevo, br. 13 od 1940. godine.
 44. ARHIV SRBiH, BU, pov. DZ, br. 4575 i 5911/1940.
 45. ARHIV SRBiH, BU, pov. DZ, br. 972/1941 — Telegram Sreskog načelstva u Tuzli, pov. br. 238/41 od 15. februara 1941, i telegrafski izvještaj Drinskog žandarmerijskog puka u Sarajevu, J. B. br. 472/41 od 15. februara 1941. godine, Kraljevskoj banskoj upravi Drinske banovine u Sarajevu.
 46. ARHIV SRBiH, BU, pov. DZ, br. 972/1941 — Izvještaj Drinskog žandarmerijskog puka u Sarajevu, J. B. br. 517 od 19. februara 1941. godine, Kraljevskoj banskoj upravi Drinske banovine u Sarajevu.
 47. U to vrijeme Tuzla sa okolinom imala je oko 6.000 radnika.
(»Radnički tjednik«, Zagreb, br. 37 od 1941. godine).
 48. ARHIV SRBiH, BU, pov. DZ, br. 972/1941 — Telegram sreskog načelnika Talića, pov. br. 238/41 od 21. februara 1941. godine, Kraljevskoj banskoj upravi Drinske banovine u Sarajevu.
 49. ARHIV SRBiH, BU, pov. DZ, br. 972/1941 — Izvještaj Drinskog žandarmerijskog puka u Sarajevu, J. B. br. 558 od 24. februara 1941. godine, Kraljevskoj banskoj upravi Drinske banovine u Sarajevu.

DIE BEWEGUNGEN DER ARBEITER DES KOHLENBERGWERKS »MONTANIKA« IN DER MAJEVICA (1932—1941)

In der Zeitspanne zwischen 1932 und 1941 führten die Bergarbeiter des Kohlenbergwerks »Montanika« im Majeveca — Gebirge insgesamt sechs Ausstände durch, die die Besserung ihrer Lebens- und Arbeitsbedingungen zum Ziel hatten. Die schwere Arbeitsbedingungen, unregelmässige Auszahlung der Arbeiterlöhne und das ständige Bemühen der Arbeitgeber, die Arbeitszeit möglichst zu verlängern, das waren die häufigsten Ursachen für Ausstandsbewegungen der Bergarbeiter im Majeveca-Gebirge. Die Bestrebungen der Regie-

